

korú kéziratban — rendszeren Póts verseivel együtt — való fennmaradása mutatja, hogy e darabok olvasmánynak is kedveltek voltak. A nem egyszer durvába hajló, vagy legalábbis nyers hang is ezeknek az iskoladramáknak példájára utal. Így, ha nem is valószínű, hogy Ravaszdy darabja iskolai előadásra került, mégis — témájával, feldolgozásmódjával, hangjával — a protestáns iskoladramák hajtása. Épp ezért igazi drámává nem lehetett: nem cselekvényt mutat, hanem csak párbeszédet hallat; erkölcsi tendencia is rejtőzik benne; elsősorban mulattatni akar. Mint ilyen nyers oldalhajtás érdemi meg figyelmünket.

Karl-Heinz B. Jügel

ELFELEJTETT MAGYAR VERSEK XVII—XVIII. SZÁZADI KÜLFÖLDI DISSZERTÁCIÓKBAN

Szabó Károly és Hellebrant Árpád a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében csaknem 1400 költőt sorol fel, akik részint lakodalmakra, temetésekre s a napi élet más eseményeire írták verseiket, részint üdvözlő sorokkal tisztelték meg egyetemi disszertációjukat eredményesen megvédő barátaikat. Van verselő, akitől ötvennél több alkalmi darabot ismerünk, de magyar nyelvű kevés akad a fennmaradt emlékek között. Nem kis öröm ezért az ilyenek felfedezése, különösen ha íróik egyébként is ismertek a magyar szellemi életben és az irodalomban. Hét alkalmi költemény 1665-ből, 1695-ből, 1717-ből és 1721-ből, amiket az utóbbi években találtunk, a Magyar és a Német Tudományos Akadémia közös kiadásában — remélhetőleg — hamarosan megjelenendő, s a magyar—német irodalmi kapcsolatoknak szentelt tanulmánykötetben kap helyet. A berlini Deutsche Staatsbibliothek Wolfram Suchier-hagyatékából származó *Die akademischen Gratulationspoeten bes. in Deutschland* c. kézírata az említetteken kívül még 8 magyar nyelvű költeményre utal, melyek az 1607—1739 közötti évekből származnak. Hetet közülük az alábbiakban közlünk, a nyolcadikat (nyomdászattörténeti vonatkozása miatt) más helyen kívánjuk publikálni.

1. 1607-ben megjelent vers szerzője „Johannes Filitzki (Farkasfalvanus, Hungaro-Scepusius)”. Az alkalmi kiadványt, amiben napvilágot látott, VI. János Nassau-Dillenburg-i gróf (1559—1606) halála alkalmából nyomtatták ki *Luctus illustris Nassoviae scholae Sigenensis super obitu . . . Johannis, senioris Comitis Nassoviae, . . . Herbornae Nassoviorum Anno 1607.* címmel.¹ — Filiczki életpályáját utoljára a RMKT XVII. századi sorozatának I. kötete (623. l.) tekintette át. Itt az áll, hogy a költő *egyetlen* magyar nyelvű verset írt, mégpedig Szenci Molnár Albert zsoltárfordításának megjelenése alkalmából. A *Luctus* második részében azonban „Carmina quorundam studiosorum in illustri schola Nassovia” néhány latin—héber, cseh, francia—latin és dán—latin sor mellett két Filiczki-vers található magyar és latin, valamint szlovák és latin nyelven.

Azki, mikor meg-halyá,
És az testét el-hadgyá,

Az előt immár régen
Meg holt bodog ez féolden:
Az meg halván az után,
Keséon vagy igen gyorsan,
Nem fély niomoruságot,
És semm' halandoságot.

Ktori chlowiek/kiedy umiera/
A stad sie indzey precz ubiera/
Juz przedtim dawno Swiatu umral/
Łakotky/marnoszczy opuszczial:
Tencz umierajucz/nie umiera/
Alie za Smiercz swa zywoth biera.

Qui, dum moritur,
Et à corpore separatur (propriè, et corpus deserit)
Antè, jam diu,
Mortuus est beatus hac in terrâ;
Ille moriens deinde,
Serò aut nimis citò,
Non timet calamitatem,
Neque ullam mortalitatem.

JOHANNES FILICZKI Farkasfalvanus
Hungaro-Scepusius.
Quisquis hominum, quando moritur,
Et hinc aliò discessum parat,
Jam antè diu Mundo mortuus est,
Cupedia, vanitates reliquit:
Ille moriens, non moritur,
Sed pro Morte suâ vitam accipere solet.

I D E M.

¹ 86, 79 l. és 2. lev. Aaa—Aaa2; megtalálható; Nassauische Landesbibliothek Wiesbaden. Jelzete: 8° Gb 5620¹¹.

Azért már siralmok bizvást nagy örömré
Fordulhat nékiek. En pedig illy végré
Istent kérem tovább, hogy Barátom sorsát,
Az ő údeikor haza utazását,
Tegye szerencsésé, —s engem véle végyen,
Edes mi hazánkban: Amen, hogy ugy légyen!

ADAMUS ASBOTH, Sopron. Hung.
SS. Th. St. in Ill. Stip. Tub.⁴

5. A szepességi Ignati György *Dissertatio academica de fidelibus confessoribus* (Tübingen, 1717. nov. 6.) c. disszertációjához számos tanulótárs latin verse mellett a köszegi Rummy Sámuel magyar sorokban fejezte ki szerencsekívánatait:

Mivel à Kristusnak meg szabadult nyaja
Orül, 's vigadozik Isten igejében,
Hogy két száz esztendöt, mint Nőe barkája
A sok szél vizek közt töltött ő hütében.
Te-is azért méltán Sion seregével
Örülsz, 's vigadozol à Te meg-Váltodban,
Kinek szent szemellyét, drága igéjével
Te megvallod nyilván, tudos írásodban.
Mellynek bü jutalmat az kedves hazánkban
Idejekor vegyed, 's à Te hü tarsoddal
Ottan vigadhassál, mennyei házunkban
Kivanyad Istentül, à Te barátoddal.

Tisztelendő Földéjéhez való buzgó szeretetét
ilyetin örvendező pennával akarta megmutatnyi
S a m. R u m y, Günzino-Vngar.

a Sz. írásban foglalatos à Tub. Hercz. Stip.⁵

6. 1722 áprilisában a hallei egyetemen a zweibrückeni Johannes Paul Bruck orvostan-hallgató Michael Alberti elnöklete alatt védte meg *Dissertatio inauguralis medica de absorbentium utilitate et damnis in praxi medica* c. értekezését. A szerencsét kívánó versek között található az erdélyi Wachsmann András (Szinyei, XIV., 1368.) alábbi nyolc magyar sora:

Kitsoda mi köztünk mostan nem örülne,
Mivel olyan Musát ég s- csilag szentelle,

Az melly nem sainálá Hollandi orzágbán,
Maga tudóságát keresni okosan.
Noha azért én is el nem feleitkezem
Doctor napjaidnak, ezt kíványa szívem:
Az te urusagod hogy menybeli Isten,
Szerencséze holtig sok beteg emberen.

Ezzel gratulálni akart Candidatus Uramnak
az ő holtiglan maradando jot kívano tarsa
A N D R. W A C H S M A N N,
Transilvan. Med. Candidat.

7. Nemcsak a német, hanem a holland egyetemeken is írtak persze a tanulótársak és barátok gratuláló verseket. Kilenc évi tanulás után 1739. febr. 24-én Utrechtben védte meg *Disputatio philosophica de adtractione corporum* c. értekezését „Jonas Tseh Szent Peteri, F. I. e Comitatu Neogradiensi, Losontzino-Pannonius” (1702–1759)⁶ A vizsgázó kívánságára Deáki Sámuel Leydenből, 1739. febr. 22-i kelettel a következő verset küldte az ünnepi alkalomra:

Siet a' Nemes vér, DITSÖSEG Halmára,
Tsak kevés várás is vagyon unalmára;

⁴ Jelzete: Jena 1656 (4).

⁵ Leőhelye: Universitätsbibliothek Marburg.

⁶ „Szent-Peteri Johannes Debrezin” 1730-ban iratkozott be Utrechtben. (Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, NF. Bd. XXII. 84).

Sebes folyásának nézz bar tzirkalmára,
 Nem láthattz, mi lenne terhes, 's ártalmára.

A' *Tisztesség* útját mind addig próbálja,
 Míg keresett végét éppen fel-találja,
 Bár darabos legyen, sertő, nem tsudálja;
 Várt jutalmat nyer még: Ez a' jó táplálja.

De ha nem nyerne is, mit árt JOSAGANAK,
 Gyemánt a' smaragdal fényt valóságának
 Nem kér az agyagtúl, vagyon az magának:
 Ha hissz' á Természet Túdós Világának!

Igy a' *Böltességnek* magában van árra,
 Ne ird fel a' Túdós Ember homlokára;
 Mit tud: A' Szerentse vészle Szárnyára?
 Ne nézd, nem igaz jel: Meg tsal nem sokára!

Dolgok mi vóltának JOSAG a' Probája,
 Belső az, nem külső, néha nints formája,
 Magokban rejtetett: 's ha le-húll rosdája
 A' Bölt Természetnek meg tetszik munkája.

Szerető Barátom! Benned e' Nemes vér
 Forr, és buzog látom, 's erős folyással vér,
 Mútat Böltséget, mellyet ha ki el-nyér,
 Annak szép nevéhez motskok moha nem fér.

Már ezen á Földön bizonytságot tettél,
 Nagy Tudományodról, mikor nevet vettél,
Böltség Tanítók rendébe tétettél
 'S Tisztes Hivataljok Sorsossá ma lettél.

Szövevényes ez út, 's terhes, te próbáltad,
 Kétséges; sikos is, heves is visgáltad,
 Vakot ad a' kotzka gyakran: de tapláltad
 Magad; hogy Győző léssz': Im' hattját találtad!

E' szép Győzdelmed bizonyítására,
 Bölt elméd' vetetted e' Remek Munkára,
 Nem sajnálnván dolgoz Házánknak javára:
 Ebből nevelkedik híred nem sokára.

Bóldog még Nemzetünk, melly ilyen FIAT szül,
 Kinek ditsérete nevededik 's készül;
 Jó-hírek szárnyára, mellyekre már fel-ül
 Szép emlékezete az egekig repül.

Oszlopot emeltél tisztes személyednek,
 Hervadástúl meddő hirt Nemes Nevednek;
 Tettetd olly példáját Emlkezetednek:
 Mellyet, ha ki követ: Használ Nemzetednek.

Te, mint bizonyosra látom úgy futottál
Szerető Barátom! im el-is jútottál,
 Ezer bajok között addig tusakodtál;
 Mig a' Tiszttség halmán végre még nyugodtál.

Fordúl már vig Napra, Bújdosásod Tele,
 Melly sok féle bajjal vala eddig tele,
 El jött várt végednek jól fúvalló szele,
 s' Meg van Nyugalmadnak tsalhatatlan jele!

Meg-találta fejed zöldellő Pálmáját,
 El-nyerted Régiek tisztes *Verbénáját*,
 's Természet Visgálók DOKTORI subáját:
 Menny háza 's ékesítsd Nemzetünk Hazáját.

Hosszas Bújdosásod végén öröm legyen,
 Hetedik Esztendőd annak véget tégyen:
 Ne essék mind addig szép Nevedre szégyen:
 Miglen á NAP helyt áll; a' Föld forog 's mégyen.

Lejdbúl, Hollandiának nagy
 híri Akadémiájú Városábúl,
 c10lcccxxix. Eszt.
 Böjtelő-havának xxII. napján

Régi Jó-akaró Barátjának, kívánsága
 szerint küldötte ez egynéhány verset,
 tiszta szeretetének bizonyos zálogául:
 D E A K I S A M V E L.
 Kolos-vári Bújdosó Magyar.

Deáki Filep Sámuel 1767-ben halt meg, apja József (Szinyei szerint) 1748-ban, amikor a fiú Leydenben tanult. A fenti vers szerint azonban Deáki Filep Sámuel 1739-ben már ott volt, sőt az egyetem anyakönyvének bejegyzése szerint („Sámuel Deaki Transilvano-Hung. 25, T. Col. Ord. Al.”) még 1738 jún. 2-án beiratkozott. (Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, NF. Bd. XVI. 222.)

I. Bonnyai Sándor

KÖLCSEY FERENC ISMERETLEN TUDÓSÍTÁSA ALMÁSI BALOG PÁLNAK KÖLCSEY KÁLMÁN BETEGSÉGÉRŐL

Az egyetemi könyvtár kéziratárában Almási Balog Pál (1794–1867) iratai között (D 22) egy eddig ismeretlen, Kölcsey által fogalmazott – és valószínűleg Szemere Pál által lemásolt – tudósítást találtam Kölcsey Kálmán betegségéről.

E tudósításra utalást találunk Kölcsey Ferencnek Szemere Pálnéhoz 1831. április 9-én írt levelében: „... A doktor Baloghoz intézett tudósítást a Palinkhoz írt levélben küldöm: méltóztassék édes Borcsám azon úrnak barátságos tiszteletemet bemutatni, s tanácsát haladék nélkül kivenni.”

A tudósítás így szól:

„Kölcsey Kálmán Csekén

Kálmánka, ki most Mart. 25^{én} tölté be hatodik évét, mint egy hét hónapos koráig semmi bajnak alá vetve nem volt. Ekkor kezdett ótvaras lenni, feje, keze és háta el volt borítva. Az ótvar nem gyógyították; s később mintegy két éves korában, az imént említett tagokról elmúlt az ótvar; s csak a kézfejen maradván kis mértékben, a lábakra vetté magát, s a tzombok belső részét a szemérem testet s leginkább a horgas inakat lepte el. Ezen kívül első két éveiben semmit sem szenvedett, egy meglehetősen tartós hidegtelelésen kívül egy és két éve között. Most a ránkjövő September 1 napján lesz három éve, midőn a horgas inán lévő ótvar mind a két lábán nagyon kiújult; forroság vette elő, s a ballába tzombtótól bokáig olly igen megdagadt, hogy ki nem nyújthatta. Ekkor kezdék szegényt a nálatok levő receptekkel, melyekből a betegség datuma világos, curálni. Két három héti daganat után a térden alól a láb kifakadt, s sok genyetség kifolyván belőle egész a kifakadás helyéig lelohadt, úgy hogy mind a tzomb, mind a térd szabad lett, s a gyermek, ki szinte két két hónapig (talán valamivel tovább is) lábainak hasznát nem vevé, ismét járhatott. A fakadás helyén mindjárt a térd alatt seb maradt, melyhez mindjárt mellette ismét egy tetszett mintha kiakart volna fakadni, s ezen utolsó helyet Dr. Tamási érvágóval kivágta, s így lett egymás mellett két seb. A szár közepén három négy ujnival ezen sebek alatt, fakadt ismét egy kisebb. Melyhez midőn később a gyermek egy vas kótissal a bokája belső részét megütötte, ismét egy negyedik jött, mind az említett bal lábón. A legelső sebből most tavasszal két esztendeje egy kis tsontotska hullott ki három darabban, s akkor a térd alatti két sebből csak egy lett. Ránkjövő Juniusba lesz két éve, elvittük a gyermeket Szobránrczra, s ott volt négy hétig. Fürdött és a víz- sárjával sebei kötöttettek. Azután a fürdés után ezeket tapasztaltuk.

1. A gyermek, ki a fürdés előtt egy két hónappal szorulásban gyakran szenvedni kezdett, többé ezen bajban nem szenvedett.

2. Az ótvar, mely a kifakadás olta, a kifakadt balláb horgas ináról elmúlt, a jobb lábról is elenyészett.

5. A tsont kihullás után egyé öszvevonult s kisebbé lett két seb megmaradt, de a láb-száron levő kisebb sebetske hol begyógyult, hol kiújult, míg végre tökéletesen begyógyult: úgy hogy azolta csak két sebje van, egy a térd alatt, egy a boka belső részén.

A lábszársont dagadva marad, de kivévén a seb környékét, tűzességét a bőr elvesztette. Ezen időközben a gyermeknek rövid hidegtelelésen (harmadnapin) kívül más betegsége nem volt.

Múlt 830^{iki} Júliusban ismét Szobránrczra voltunk négy hétig, s a gyermek fürdésen és kötöttetésen kívül, a vizet is itta. A láb egy állapotban maradt; de a gyermek forró hideget kapott: a mi egyéb eránt tavaly járvány volt.

Haza jöttünk olta minden úgy volt, mint tavaly; tsak hogy a sebeket patikai szerekkel kőtöni elhagytuk. Kötöttük elébb Dr Tamási tanácsából fekete tsalánnal, majd fehérliom zöldlevélvel, most csak téjjellel. A legközelebbi télen a gyermek ótvára a jobb láb horgas inán s mind a két czomb belső részén ismét kiújult; s tavasz felé a térdalatti sebből ismét tsontotska átszott, s most már az egész seb hosszában lefelé egy, a harmadivénél nagyobbatska csont áll